

დავით მერკვილაძე

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერთანამშრომელი

იმერეთის სამეფოს რუსეთის იმპერიის მფარველობაში მიღების საკითხი (1781-1783 წლის დასაწყისი)

მას შემდეგ, რაც იმერეთის მეფე სოლომონ I-მა დიდი ძალისხმევის ფასად შეძლო სამეფოს ოსმალთა ბატონობისაგან გათავისუფლება, მისი მთავარი მიზანი იყო (დასავლეთ საქართველოს მთავრებზე თავის ძალაუფლების განვრცობასთან ერთად), არ დაეშვა ოსმალეთის ბატონობის აღდგენა იმერეთში. ამგვარი პოლიტიკა სოლომონს, ერეკლე II-ისაგან განსხვავებით, მძაფრად აპირისპირებდა სულთნის ხელისუფლებასთან, რომელიც იმერეთის მეფეს ურჩ ქვეშევრდომად მოიაზრებდა და მის მორჩილებაში დაბრუნებას ლამობდა. ასეთ ვითარებაში სოლომონ II რუსეთთან პოლიტიკურ მოკავშირეობას გულმოდგინედ ესწრაფვოდა. რუსული იმპერიის მფარველობაში შესვლა მას ოსმალური აგრესიისაგან თავდაღწევის საუკეთესო საშუალებად მიაჩნდა (კვლავ ერეკლესაგან განსხვავებით, რომლის სამეფოსაც ოსმალეთი დაპყრობით არ ემუქრებოდა). მაგრამ 1774 წელს ოსმალეთთან ომის დასრულებისა და მონინალმდეგესთან დაზავების შემდეგ, საიმპერატორო კარმა ამ ომში თავის ყოფილ ერთგულ მოკავშირე სოლომონს, რომელიც ამ უკანასკნელის მიზნებისა და კავკასიაში არსებული პოლიტიკური რეალობის უგულველყოფით, ქრუკ-კაინარჯის ზავით სულთნის ქვეშევრდომად ცნო, ზურგი შეაქცია (ამ საკითხის შესახებ დანვრილებით იხ. [5, 144-150]). საზავო შეთანხმების დარღვევა, მით უმეტეს, იმერეთისმაგვარი „უმნიშვნელო“ საკითხის გამო, იმ ჯერზე რუსეთის ინტერესებში არ შედიოდა. ასტრახანის გუბერნატორს კი ებრძანა უმაღლესი ხელისუფლებიდან საგანგებო ნებართვის გარეშე, დედაქალაქისაკენ მიმავალი ქართველი ელჩებისათვის გზა არ მიეცა [10, 10].

1778 წელს ერეკლე II-სა და სულთანს შორის გაფორმებულმა პოლიტიკურმა შეთანხმებამ სოლომონ მეფე ძალზე ააფორიაქა. მეფე შიშობდა, რომ ამ შეთანხმებას, შეიძლებოდა, უშუალოდ მისი საწინააღმდეგო გეგმებიც მოეცვა. უფრო სარწმუნოა, რომ ოსმალეთთან შეთანხმება მისგან აზერბაიჯანულ სახანოებზე ერეკლეს გაბა-

ტონების ნებართვას ითვალისწინებდა.¹ ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ამ შემთხვევაში ერეკლე II-ის მთავარი სამიზნე სოლომონ I და იმერეთი ყოფილიყო, თუმცა გამორიცხული არ იყო, ისედაც გაძლიერებულ ქართლ-კახეთის მეფეს, სულთნის სანქციით, სოლომონის დასამხობად და იმერეთის დაუფლებისათვისაც ეზრუნა.² ამას დაერთო ანტოლიაში ოსმალური ჯარის თავმოყრის სამზადისიც, რაც სოლომონს შიშს უფრო აძლიერებდა (თუმცა შეიძლებოდა, ეს სამხედრო სამზადისი ყირიმის ირგვლივ იმ ხანებში რუსეთთან შექმნილი დაძაბულობით ყოფილიყო გამოწვეული).

სულთან-ერეკლეს კავშირის სანინააღმდეგოდ იმერეთის სამეფო კარი ენერგიულად ამოქმედდა. 1778 წლის 10 აგვისტოს სოლომონმა, რუსეთზე შემოვლითი გზით, ირანში გააზავნა ელჩობა ბესარიონ გაბაშვილის მეთაურობით. ამ ელჩობას, ერთი მხრივ, უნდა დაეზვერა რუსეთის მიერ იმერეთისათვის მოხურული დიპლომატიური კარის გაღების შესაძლებლობა და, მეორე მხრივ, კავშირი დაემყარებინა აღმოსავლეთში სულთნის მთავარ მეტოქესთან, ირანის მბრძანებელ ქერიმ-ხანთან. მაგრამ მომდევნო წლის მარტის ამბები სოლომონისათვის კარგს არას უწყოდა: სანამ ბესიკი დიპლომატიური მისიით ირანში მყოფებოდა, ბოსფორის ნაპირას, აინალი-კავაკად წოდებულ სულთნის საზაფხულო სასახლეში რუსეთსა და ოსმალეთის წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს ახალ შეთანხმებას. ამ კონვენციით დაძაბულობა ამ ორ დიდ სახელმწიფოს შორის ოსმალეთის მხრიდან დათმობების ხარჯზე მშვიდობიანად მოგვარდა და ახალი ომის საშიშროება აცილებულ იქნა.³ მეტოქესთან მშვიდობის შენარ-

¹ ვერ გავიზიარებთ მოსაზრებას, რომ ერეკლე II-ს სულთნის სუბერენობის აღიარებით სამცხე-საათაბაგოს დაბრუნება ჰქონდა ჩაფიქრებული [მდრ. 1, 223; 2, 680].

² მ. სამსონაძეს შემდგომ მომხარი ამბები არწმუნებს, რომ „ეს ხელშეკრულება სოლომონ I-ის წინააღმდეგ იყო მიმართული და ქართლ-კახეთის სამეფოს მიერ იმერეთის (და მომავალში, ალბათ, მთელი დასავლეთ საქართველოს) შეერთებას გულისხმობდა“ და ვინაიდან სოლომონმა კარგად იცოდა ამ ხელშეკრულების შინაარსი, ამიტომაც ჰქონდა მასზე ასეთი მძაფრი რეაქცია [იხ. 7, 209-212].

³ 1779 წ. 10 მარტს ხელმოწერილი შეთანხმება საკითხთა ფართო წრეს მოიცავდა, მაგრამ მათ შორის ძირითადი მაინც ყირიმის საკითხი იყო: ოსმალეთი რუსეთის სავაჭრო გემებს (საფრანგეთისა და ინგლისის გემების მსგავსად) ბოსფორ-დარდანელის სრუტეების გავლით შავ ზღვაში შესვლის ნებას რთავდა; ოსმალეთი ყირიმის ხანად აღიარებდა რუსების დასმულ შაჰინ-გირეის და უარს ამბობდა „სულიერი კავშირისა და გავლენის“ საბაბით ჩარეულიყო ყირიმის ხანის საქმეებში; ამავე დროს სულთნის ხელისუფლება ცნობდა ყირიმის ხანის მიერ მდ. დნესტრსა და მდ. ბუგს შორის მდებარე სახანოს მიწა-წყლის რუსეთისათვის „ნებაყოფლობით“ გადაცემას [16, 688].

ჩუნების შესაბამისად, სოლომონ I-ის პრობლემებისადმიც რუსეთის საიმპერატორო კარის გულგრილი დამოკიდებულება ძალაში დარჩა. ამავე დროს მეფესთან მიაღწია ოსმალეთის წინააღმდეგ მისი მეორე შესაძლო ძლიერი მოკავშირის, ქერიმ-ხანის გარდაცვალების ამბავ-მაც (ირანის ვეჟილი გარდაიცვალა 2 მარტს), რასაც ირანში ახალი შიდაარეულობის დაწყება მოჰყვა.

იმერეთის მეფე მაინც არ გატყდა: ერთი მხრივ, 1779 წლის 25 აგვისტოს სოლომონმა წერილი აფრინა რომის პაპ პიუს VI-სთან¹ და იმავე ხანებში პატივით მიიღო ირანიდან იმერეთში ჩამოსული ალექსანდრე ბაქარის ძე ბატონიშვილი, ქართლის ტახტის მაძიებელი და ერეკლეს საშიში მეტოქე.²

1781 წელს პაპის პასუხიდან სოლომონისათვის აშკარა გახდა, რომ დასავლეთისაგან მორალური თანადგომის გარდა, რაიმე სამხედრო-მატერიალური დახმარების იმედი მას არ უნდა ჰქონოდა და 1 სექტემბერს ისევ რუსეთის იმპერატორს მიმართა მფარველობაში მიღების თხოვნით. წერილში იმერეთის მეფე ჩიოდა, რომ შავი ზღვის სანაპიროებიდან თურქები (ოსმალები) თავს ესხმოდნენ მის ქვეყანას, ხალხს იტაცებდნენ და შემდეგ ძალით ამუსლიმებდნენ. როცა მათთან მშვიდობის ჩამოგდების თხოვნამ არ გაჭრა, – განაგრძობს იმერეთის მეფე, – მე ჩემი ჯარით ისინი სრულიად დავამარცხე და კიდევ მეტად ვიძიე მათზე შური, მაგრამ ახლა თურქები და

¹ სოლომონის წერილი პიუს VI-ისადმი იტალიური თარგმანითურთ და პაპის პასუხი პარიზის ბიბლიოთეკაში მიაკვლია და გამოაქვეყნა მ. თამარაშვილმა [იხ. 3, 395-396].

² ისტორიოგრაფიაში მიღებულია, რომ ალექსანდრე ბატონიშვილი იმერეთში ჩამოიყვანა ბესარიონ გაბაშვილმა, რისთვისაც იგი გაიგზავნა კიდევ ირანში ელჩად. ვ. მაჭარაძე გადაჭრით უარყოფს ბესიკის რაიმე კავშირს ბატონიშვილის იმერეთში ჩასვლასთან [იხ. 4, 30-46], თუმცა საამისოდ ავტორის მიერ მოხმობილი დასაბუთება არც ისე დამაჯერებლად მოჩანს [მდრ. 7, 214]. ჩვენის მხრივ, ვფიქრობთ, რომ სოლომონმა ბესიკი ირანში მართლაც ქერიმ-ხანთან დასაკავშირებლად გააგზავნა შეთანხმებული მოქმედებისათვის ერეკლეს წინააღმდეგ (ლოგიკურია, თუკი ერეკლე-ოსმალეთს კავშირში სოლომონი სამეფოს დაკარგვის საფრთხეს ხედავდა) და არა უშუალოდ ალექსანდრე ბატონიშვილის ჩამოსაყვანად. სავარაუდოდ, სწორედ ოსმალეთთან ერეკლეს კავშირით უკმაყოფილების გამო იყო ქერიმ-ხანი დიდ სამზადისში ქართლის ტახტზე ერეკლეს ჩასანაცვლებლად მის კარზე მყოფი მეფობის პრედენდენტი. ასეთ ვითარებაში ბატონიშვილის იმერეთში ჩამოყვანის წინასწარდასახული გეგმა მართლაც უსაფუძვლო უნდა ყოფილიყო. მაგრამ როდესაც ბესიკის ირანში ყოფნისას ქერიმ-ხანი გარდაიცვალა და იქ დიდი არეულობა დაიწყო, ჩანს, სწორედ მაშინ ბესიკსა და ალექსანდრეს შორის უნდა გადანყვეტილიყო ბატონიშვილის იმერეთში ჩასვლის საკითხი. შედეგად ისე გამოვიდა, რომ ბესიკმა სოლომონს ერეკლეს მეტოქე სიურპრიზად ჩაუყვანა და ქართლ-კახეთის მეფის პოლიტიკით უკმაყოფილო იმერეთის მეფემაც იგი პატივით მიიღო.

ჩვენი სხვა მეზობლები ჩვენზე თავდასასხმელად ემზადებიანო. შემდეგ სოლომონი დაუფარავ საყვედურს გამოთქვამს სულთანთან „დამეგობრებულ“ ერეკლეს მიმართ, რომელმაც „თავისი თავი და სამფლობელო თურქებს გადასცა და მათთან განუწყვეტელი მიმონერა აქვს, მათ თხოვს დახმარებასა და მთელ თავის სასოებას თურქებზე ამყარებს“.¹ ამის შემდეგ სოლომონი ხაზს უსვამს, რომ მახლობელი მხარეების ხელისუფალთაგან მხოლოდ თავად ის ეწინააღმდეგება თურქებს, სიკვდილამდე ქრისტიანობის ერთგული დარჩება და მათთან პოლიტიკურ კავშირს არავითარ შემთხვევაში არ აპირებს. ამიტომ იმერეთის მეფე ეკატერინე II-ს თხოვს შეწყალება-სა და თავისი მფარველობით სამუდამოდ დაცვას [10, 11-12].

ნაკლებად მოსალოდნელია, რომ იმერელი მეფის კარზე ამ დროისათვის უკვე მოელწია რუსეთ-ოსმალეთს შორის დიპლომატიური დაძაბულობის მორიგი ტალღის აგორების ამბავსაც, მაგრამ კიდევ უფრო ნაკლებად დასაშვებია, რომ ამ ვითარებაში ოსმალეთს კაინარჯის ხელშეკრულების 23-ე მუხლის დარღვევით იმერეთის დასამორჩილებლად სამეფოზე ძველებურად თავდასხმები განეახლებინოს [მდრ. 4, 60-61].² საგულისხმოა, რომ აღნიშნულ ხანებში იმერეთის სამეფოში ოსმალთა ჯარის შემოჭრის ფაქტები არ დასტურდება. სამწუხაროდ, არ მოგვეპოვება სოლომონ მეფის წერილის ქართული დედანი, რომელიც უფრო ნათელ წარმოდგენას შეგვიქმნიდა წერილის ცალკეული დეტალების ირგვლივ. არსებული მონაცემები კი გვაფიქრებინებს, რომ „შავი ზღვის სანაპიროებიდან“ მომდინარე მეფის მიერ ნახსენებ თავდასხმებში უნდა იგულისხმებოდეს დასავლეთ საქართველოდან მოტაცებული ხალხის ოსმალთა ზღვისპირა სანაპირო სიმაგრეებში თავმოყრა და იქიდან ზღვით იმპერიის შიდა მხარეებში გადაგზავნა. საგულისხმოა, რომ ასეთ თავდასხმების შესახებ სოლომონი საუბრობს მისი ხალხის მოტაცების, მათი დამონებისა და „გათურქების“, ანუ გამუსლიმების კონტექსტში. შესაძლებელია, მისი წერილისადმი მეტი ყურადღების მისაპყრობად მეფე გარკვეულწილად ზედმეტი დრამატულობითაც წარმოაჩენდეს საქმის ვითარებას (როგორც, მაგალითად, ჩვენი აზრით,

¹ წერილის კონტექსტი გვაფიქრებინებს, რომ იმერეთის იმ „სხვა მეზობლებში“, რომლებიც თურქებთან ერთად სოლომონზე აპირებენ თავდასხმას, პირველ რიგში ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე II მოიაზრება.

² ვ. მაჭარაძე იმის დასტურად, რომ ყირიმში ვითარების დაძაბულობის ფონზე გააქტიურებული ოსმალეთის ხელისუფლება 1781 წელს „კაინარჯის ზავის 23-ე მუხლს ანგარიშს აღარ უწევდა და... იმერეთზე თავდასხმები დაიწყო“, უთითებს სოლომონის დასახელებულ წერილს და ბუტკოვის ნაშრომს [4, 61, შენ. 2]. მაგრამ ბუტკოვიც, იმერეთზე თურქების მხრიდან მუქარის საჩვენებლად, თავის მხრივ, ისევ სოლომონის ამ და 1782 წლის 15 აგვისტოს წერილს უთითებს [14, 117]. სოლომონის მეორე წერილის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი.

ამას ის სჩადის ერეკლესა და ოსმალების ურთიერთობის დახასიათებისას). ვინაიდან კაინარჯის ხალშეკრულების გამო ოსმალეთი დასავლეთ საქართველოს წინააღმდეგ თავისი ჯარით ღიად ვერ გამოვიდოდა, მისი ორგანიზებითა და მხარდაჭერით 1779 წლის ბოლოს მართლაც განხორციელდა დიდი ერთობლივი ლაშქრობა ოდიშისაკენ ყირიმელი თათრებისა და ჩრდილო კავკასიელი სხვადასხვა ხალხების მონაწილეობით. რუხის ციხესთან გამართულ ბრძოლაში სოლომონ I-მა სამეგრელოსა და გურიის მთავრებთან ერთად მტერი სასტიკად გაანადგურა. ამ ბრძოლის დრო და მისი შედეგი გვაძლევს საშუალებას, დავასკვნათ, რომ წერილში მეფის მიერ ოსმალებზე სრული გამარჯვების მოპოვების აღნიშვნაში სწორედ რუხის ბრძოლა უნდა მოიაზრებოდეს.

ამრიგად, სოლომონის მიმართვას ეკატერინე II-ისადმი 1781 წლის 1 სექტემბერს მნიშვნელოვანწილად განაპირობებდა ქართლ-კახეთის მეფისა და ოსმალეთის სულთანს შორის გაფორმებული შეთანხმება, რაშიც იმერეთის მეფემ მისი ხელისუფლებისათვის სერიოზული საფრთხე დაინახა. როდესაც ამ ალიანსის წინააღმდეგ ირანის ფაქტორის გამოყენების მცდელობა წარუმატებლად დამთავრდა და არც რომის პაპისაგან აღმოჩნდა მოსალოდნელი რაიმე ქმედითი დახმარების მიღება, იმერეთის მეფემ ოსმალეთისა და მისი მოკავშირე ერეკლე II-ის წინააღმდეგ რუსეთის იმპერატორს სთხოვა დახმარება.

წერილს მეფისათვის სასურველი შედეგი არ გამოუღია. სოლომონის ამ თხოვნაზე საიმპერატორო კარს ყურიც არ შეუბერტყავს – იქ ქუჩუკ-კაინარჯის ზავის შემდეგ ოსმალეთთან წარმოშობილი პრობლემები, როგორც აღვნიშნეთ, აინალი-კავაკის კონვენციით თავის სასარგებლოდ უკვე მოეგვარებინათ და იმერეთის მეფის ბედის გამო დიპლომატიური გზით მიღწეულ წარმატების სათუოდ გახდას, ცხადია, არ აპირებდნენ.

1782 წლის 15 აგვისტოს სოლომონმა მეორე წერილი გააგზავნა ეკატერინე II-ის სახელზე, სადაც იტყობინებოდა, რომ სულთანმა ფოთში გამოაგზავნა კაფუჯი-ბაში,¹ ანაკლიაში ახალი ციხის ასაშენებლად და მისი ქვეყნის დასაპყრობად. მეფე ითხოვდა, იმპერატორიცას თავისი გულმონყალებით დაეცვა მართლმადიდებელი ქრისტიანები მაჰმადიანთა ბატონობისაგან, თვითონ კი ეკატერინეს უცხადებდა მარადიულ მორჩილებასა და ერთგულებას [10, 13].

ამ დროს კი ყირიმში რუსეთის ხელდასხმული ხანის, შაჰინ-გირეის წინააღმდეგ ჯერ კიდევ წინა წლის შემოდგომაზე დაწყებული აჯანყება წარმატებით მიმდინარეობდა. შაჰინ-გირეიმ მოწინააღმდე-

¹ კაფუჯი-ბაში ეწოდებოდა სულთნის დაცვის უფროსს, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში პროვინციებშიც იგზავნებოდა მნიშვნელოვანი დავალების შესასრულებლად.

გეგბთან რომ ველარაფერი გაანყო, რუსების ხელში მყოფ ქერჩის ციხეს შეაფარა თავი. აჯანყებულებმა კი ხანად შაჰინის ძმა, ბაჰადირ-გირეი გამოაცხადეს და სულთანს მისი აღიარების შესახებ თხოვნაც გაუგზავნეს. ცხადი იყო, რუსეთი ვერ შეეგუებოდა ყირიმში დიდი ძალისხმევით მოპოვებული მდგომარეობის ხელიდან გაშვებას. უახლოეს ხანებში ნახევარკუნძულზე რუსული ჯარის შეჭრა იყო მოსალოდნელი. ყირიმში არსებული დაძაბულობა, ბუნებრივია, მტკივნეულად აისახებოდა რუსეთ-ოსმალეთის ურთიერთობაზე. ყირიმის ირგვლივ წარმოშობილი კონფლიქტის ნაპერწკალს ადვილად შეიძლებოდა ორ დროებით დაზავებულ იმპერიას შორის დიდი საომარი ხანძარი გამოენვია. ამიტომ ოსმალებისათვის შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროზე გამაგრებას დიდი მნიშვნელობა მიეცა და მათგან შესაბამისი ზომების მიღებაც სრულიად ლოგიკური იყო. ეს ღონისძიებანი მხედველობიდან არ გამორჩენია იმერეთის მეფეს, რომელსაც ოსმალთა გააქტიურება იმერეთის დაპყრობის სამზადისად მიიჩნია¹ და ოსმალთაგან იმერეთის დაცვის მიზნით კვლავ გაუშვა პეტერბურგისაკენ ახალი სათხოვარი წერილი.

რუსეთის მთავრობისათვის აშკარა გახდა მათი მხარდაჭერით ყირიმის ხანად დადგენილი შაჰინ-გირეის პოლიტიკის სრული კრახი. მისი ხელისუფლებაში დაბრუნება და შენარჩუნება კი მხოლოდ რუსული ხიშტებზე იყო დამოკიდებული. ასეთ პირობებში სახანოს საერთოდ გაუქმებისა და რუსეთის მიერ მის შთანთქმამდე სულ უფრო მცირე დრო რჩებოდა. ამიტომ საიმპერატორო კარზე ამ ჯერზე უკვე დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა ქართველი მეფეების პოლიტიკურ პოზიციას. პეტერბურგში შემუშავებული ახალი სტრატეგიით, ყირიმის გამო ოსმალეთთან ახალი ომის შემთხვევაში ქართული სამხედრო ძალების აქტიური გამოყენებაც იყო გათვალისწინებული.

ამრიგად, დიდი პოლიტიკური მიზნების წინაშე მდგარმა საიმპერატორო კარმა სამხრეთ კავკასიისკენ ისევ მოიხედა. სოლომონის ამ მეორე თხოვნასაც რუსეთში უკვე ყურადღებით მოეკიდნენ: მეფეს ერთგულების გამოხატვა დაუფასეს და გამამხნეველ წერილთან ერთად ანდრია პირველწოდებულის ორდენი გამოუგზავნეს ჯილდოდ. ასევე, როგორც სოლომონის საპასუხო წერილიდან ვიგებთ, მას დაავალდებულეს, ემოქმედა გრ. პოტიომკინის მითითებების შესაბამისად, რომელსაც ეკატერინე II-საგან სამართავად გადაცემული ჰქონდა „მახლობელი ქვეყნების საქმეები“. საპასუხო წერილში სოლომონი მადლიერებას გამოხატავდა ეკატერინეს მხრიდან გამოჩენილი „დედობრივი გულუხვობის“ გამო, რომელმაც მეფე ორდენისა და თავისი „ძლიერი მფარველობის“ ღირსი გახადა [10, 29].

¹ მსგავს დასკვნას ო. მარკოვა აკეთებს სოლომონის 1781 წლის წერილთან დაკავშირებით [იხ. 13, 192], თუმცა ეს 1782 წლის წერილის შინაარსს და იმდროინდელ ვითარებას კიდევ უფრო შეეფერება.

საფიქრებელია, იმერეთის მეფე კარგად უწყოდა, რომ მხოლოდ მისი შეუპოვრობისა და ერთგულების შექება, ასევე ორდენით დაჯილდოება მეფის მფარველობაში მიღებას სულაც არ ნიშნავდა, მაგრამ მისი ეს სიტყვები ერთგვარ დიპლომატიურ მანევრად შეიძლება მივიჩნიოთ, რათა მეფეს დროულად გამოერკვია რუსეთის მთავრობის დამოკიდებულება მისი თხოვნის მთავარი არსისადმი და ამასთან, ალბათ სასურველის სინამდვილედ წარმოჩენით მტრების დაფრთხობისა და თავისიანების გამხნეების იმედიც უნდა ჰქონოდა. გარდა ამისა, ვითარების ამგვარად წარმოჩენით, იმერეთის მეფე, შესაძლებელია, ერთგვარ გაფრთხილებასაც აძლევდა ერეკლე II-ს, რათა მას სოლომონის ინტერესების სანინალმდეგოდ იმერეთის საქმეებში ჩარევისაგან თავი შეეკავებინა.

მაშასადამე, ახალ ვითარებაში რუსეთის მთავრობა აღარ მალავდა იმერეთის მეფის პოზიციით დაინტერესებას. ყირიმისათვის გადამწყვეტი ბრძოლის სამზადისში პეტერბურგში გადანაცვლებილი იყო ოსმალეთის წინააღმდეგ სამხრეთ კავკასიაში მტკიცე საყრდენის შექმნა ქართველი მონარქების სახით, რისთვისაც მზად იყვნენ მათთან მფარველობითი ხელშეკრულება გაეფორმებინათ [13, 192]. საამისო ნიადაგის შესამზადებლად, საქართველოდან რუსეთში გამოძახებული ერეკლეს კარზე ნამსახური ექიმი რაინეგსი უკვე შემოდგომაზე უკან მოავლინეს საიმპერატორო კარის ოფიციალურ წარმომადგენლად, როგორც ქართლ-კახეთის, ასევე იმერეთის სამეფო კარზე [4, 61].

ოსმალების მიერ დასავლეთ საქართველოს შავიზღვისპირეთში გამაგრების შესახებ სოლომონის ცნობამ პეტერბურგი, ცოტა არ იყოს, შეაფიქრიანა და ამის გამო იყო, რომ სოლომონ მეფის მიერ გაგზავნილი წერილის საპასუხოდ, დეკემბრის ბოლოს რუსეთის ელჩს ოსმალეთის დედაქალაქში, იაკობ ბულგაკოვს დაევალა სულთნის კარზე ორივე ქართული სამეფოს, იმერეთისა და ქართლ-კახეთის ინტერესების დაცვა. აქცენტი აქ მაინც უფრო იმერეთზე კეთდებოდა, რომელიც, როგორც რესკრიპტში იყო აღნიშნული, კაინარჯის ტრაქტატის 23-ე მუხლის თანახმად, პორტას არ უნდა შეეწუხებინა. აღსანიშნავია, რომ რუს ელჩს საიმპერატორო კარის სახელით სოლომონის მტკიცე გამოქომაგება ევალებოდა იმ შემთხვევაში, თუ მეფის წარმომადგენლები სულთნის კარზე წარსდგებოდნენ. ვინაიდან ხელშეკრულების ამავე მუხლით რუსეთს იმერეთის საქმეებში ჩარევის უფლება არ ჰქონდა, ელჩს ქართველებისადმი საიმპერატორო კარის „მუდმივი კეთილმოსურნეობა და ერთმორწმუნეობა“ უნდა მოემიზებებინა.

¹ ო. მარკოვა ბულგაკოვისადმი გაგზავნილ წერილს 30 დეკემბრით ათარიღებს და მას რუსეთის მთავრობის რეაქციად მიიჩნევს სოლომონის 1781 წლის მიმართვაზე [13, 192]. მაგრამ ა. ცაგარელის მიერ გამოცემულ საბუ-

ისე ჩანდა, თითქოს სოლომონისა და ერეკლეს საკითხები იმპერატორის კარზე უკვე ერთ სიბრტყეზე განიხილებოდა.

საქმე რომ მართლაც ამგვარად იყო, კიდევ უფრო ცხადად წარმოჩინდება სხვა მნიშვნელოვანი დოკუმენტებით. დაახლოებით ამავე ხანებში გრ. პოტიომკინს გაეგზავნა საქართველოსთან ხელშეკრულების დასადებად გასათვალისწინებელი მითითებანი. აღნიშნული საბუთი გამოხატავს საიმპერატორო კარისა და უშუალოდ ეკატერინე II-ის თვალთხედვას, თუ როგორი სქემითა და რა საფუძველზე უნდა მომხდარიყო ხელშეკრულების გაფორმება ქართველ მეფეებთან. მნიშვნელოვანია, რომ მუხლობრივად ჩამოყალიბებულ მითითებებში ხელშეკრულების მეორე მხარედ არაერთხელ და ყველგან მრავლობით რიცხვში არიან დასახელებული – „ქართველი მეფეები“. შესაბამისად, სადაც მფარველობაში მისაღები პოტენციური სუბიექტები ნაცვალსახელით არიან მოხსენიებული, ეს ნაცვალსახელებიც ყოველთვის მრავლობითი ფორმით („ихъ“, „имъ“) არის გამოყენებული. ნათელია, რომ „ქართველ მეფეებში“ ერეკლე II და სოლომონ I თანაბრად იგულისხმებიან.

1783 წლის დასაწყისში პეტერბურგში ქართველ მეფეებთან გასაფორმებელი ტრაქტატის სასწრაფოდ შემუშავებულ პროექტის

თებში წერილს თარიღად 31 დეკემბერი უზის და მას ხელს აწერენ ივ. ოსტერმანი, ალ. ბეზბოროდკო და პ. ბაკუნინი [10, 29-30]. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ამ დავალების გაგზავნას საფუძვლად დაედო ალ. ბეზბოროდკოს 19 დეკემბრს წერილი ვიცე-კანცლერისადმი, სადაც აღნიშნული იყო იმპერატორის სურვილი, ელჩისათვის ამგვარი დავალების გაცემისა [10, 24]. გარდა ამისა, როგორც ვ. მაჭარაძე შენიშნავს, ო. მარკოვას მხედველობიდან გამორჩა იმერეთის მეფის რუსეთისადმი ხელმოწერა, შემდეგ წელს მიმართვის ამბავი [4, 61, შენ. 3].

¹ ტექსტი იწყება სიტყვებით: „მისი უმაღლესობის აზრი იყო, რომ 1. ...“ [10, 30-31].

² საბუთის პირველი გამომქვეყნებული ა. ცაგარელი მას ათარიღებს 1782 წლის დეკემბრით (თვითონ საბუთი, ეტყობა, დათარიღებული არ ყოფილა. ი. ცინცაძემ ამ დათარიღებაში ეჭვი შეიტანა: ვინაიდან მასში საუბარია ერეკლეს დიპლომატიურ ურთიერთობაზე ავსტრიის იმპერატორთან, რის შესახებაც ერეკლემ თვითონ შეატყობინა რუსეთის მთავრობას 21 დეკემბერს დაწერილი წერილში. ვინაიდან საქართველოდან იმპერატორის კარამდე წერილის ჩაღწევას 1,5-2 თვე სჭირდებოდა, ამიტომ ეს „უზუნაესი მითითებანი“ 1783 წლის თებერვალ-მარტში უნდა გამოსულიყო [8, 99, შენ. 1]. იმავე ნაშრომში, სხვა ადგილას ი. ცინცაძე ამ საბუთის შედგენის (ტრაქტატის პროექტთან ერთად) ხანად ასახელებს იანვარ-თებერვალს [8, 112].

³ მეფეები სახელობითად მოიხსენიებიან „მითითებების“ ბოლო, მე-6 მუხლში, სადაც საუბარია „მეფეებს, ერეკლესა და სოლომონს შორის“ დაზავების საჭიროებაზე [იხ. 10, 30].

შავ პირშიც, სადაც ნახსენებია „ერეკლე“, აშიაზე მიწერილი აქვს „სოლომონი“, ისევე როგორც „ქართლ-კახეთის სამეფოს“ გასწვრივ იკითხება „და იმერეთის“ [4, 62].¹ ის გარემოება, რომ ტრაქტატის პროექტის ტექსტში ძირითადი ადგილი ერეკლეს სახელსა და ქართლ-კახეთის სამეფოს უკავია, ხოლო „სოლომონი“ და „იმერეთის სამეფო“ აშიაზეა მოთავსებული, საფუძველს გვაძლევს ვივარაუდოთ: ამ დროს მთავარი მნიშვნელობა ხელშეკრულების ქართლ-კახეთის მეფესთან გაფორმებას მიენიჭა, ხოლო იმერეთის საკითხმა მასთან შედარებით მეორე რიგში გადაინაცვლა, თუმცა კი უახლოესი დღის წესრიგში კვლავინდებურად მაინც იკავებდა ადგილს. ნაკლებ მოსალოდნელია, რომ „სოლომონი“ და „იმერეთი“ უბრალოდ გამორჩათ და ამიტომ შემდეგ მიაწერეს შესაბამის ადგილას მინდორში (ასეც რომ ყოფილიყო, ეს ვითარებაც კი საიმპერატორო კარისათვის მფარველობაში მისაღებად აღმოსავლეთ საქართველოს უპირატესობაზე მიანიშნებდა).

მართლაც, როდესაც რუსეთის სამხედრო კოლეგიის ვიცე-პრეზიდენტ გრ. პოტიომკინს ოფიციალურად დაევალა ხელშეკრულების გაფორმება ქართველ მეფეებთან, მას 17 თებერვალს გაეგზავნა ტრაქტატის საბოლოოდ შემუშავებული პროექტი მის ე. წ. სეპარატიულ არტიკულებთან და მეფის ფიცის პირობის ნიმუშთან ერთად. საგულისხმოა, რომ ყველა მათგანის სათაურშივე უკვე გამოკვეთილად მხოლოდ ერეკლე II-ზე არის საუბარი და ტექსტშიც არსად სოლომონ I-ის ხსენება არაა [12, 141-148]. ამავე დროს, დედოფალ ეკატერინეს ამავე 17 თებერვლით დათარიღებულ ბრძანებულებაში, რომლის დანართსაც წარმოადგენს ხელშეკრულების ზემონახსენები საბოლოო პროექტი, ეკატერინე II გრ. პოტიომკინს აძლევდა უფლებამოსილებას, ეხელმძღვანელა პოლიტიკური მოლაპარაკებების წარმოებისათვის როგორც ქართლ-კახეთის მეფესთან, ასევე – სოლომონთანაც. თუმცა იქვე ეკატერინე II გრ. პოტიომკინს წერდა: „სასურველი იქნებოდა, რომ იმპერიისათვის ამ მნიშვნელო-

¹ ვ. მაჭარაძემ, ეტყობა პირადად მოინახულა ტრაქტატის ხსენებული შავი პირის დედანი, ვინაიდან პირველად უთითებს საბუთის საარქივო ნომერსაც – АВПР, ф, Сп. России с Грузией, 1774-1804 гг., д. 18, лл. 46-56 [4, 62, შენ. 3]. დოკუმენტი გამოაქვეყნა ალ. ცაგარელმა [იხ. 10, 32-37], რომელმაც ზემოაღნიშნულის საფუძველზე ასევე დაასკვნა, რომ „განზრახული იყო, ასეთივე ტრაქტატი ერთდროულად დადებულიყო მეფე სოლომონთანაც“ [10, 32, შენ. 1]. იგივეს შენიშნავს ივ. ჯავახიშვილიც: ვინაიდან ხელშეკრულების შავ დედანში ერეკლე მეფის სახელისა და ქართლ-კახეთის სამეფოს ხსენების გვერდით ყველგან ნახსენებია „იმერეთის მეფე სოლომონი“ ან „იმერეთის სამეფო“, თავდაპირველად ისე იყო გადაწყვეტილი, რომ 1783 წ. ხელშეკრულება უნდა მთელ დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოსთან ყოფილიყო დადებული“ [9, 89].

ვანი და სასარგებლო მოვლენის (იგულისხმება ერეკლე II-ის იმპერიის მფარველობაში შესვლა – დ. მ.) შემდეგ, რაც თქვენმა ჩვენდამი მსახურების გულმოდგინებამ განაპირობა, ქართლის მეფისათვის (ერეკლე II – დ. მ.) შეიძლებოდა მიეზადა იმერეთის მეფე სოლომონ-საც. მისი განწყობა თანხვდება ამ ჩვენს სურვილსაც, მაგრამ ოტომანთა პორტასადმი მისი ერთგვარი დამოკიდებულება გვარწმუნებს, თავი შევიკავოთ ამის ამოქმედებისაგან“ [12, 141].¹

ამ წერილიდან ნათლად ჩანს, რომ სოლომონის რუსეთის მფარველობაში შესვლით საიმპერატორო კარი აშკარა დაინტერესებული იყო. XVIII ს-ის 80-იანი წლებიდან რუსეთი ერთობ გააქტიურდა კავკასიის მიმართულებით. ამ მხრივ მისი პოლიტიკა ზოგადად მიმართული იყო პირველ რიგში კავკასიელ (როგორც ქრისტიან, ისე მუსლიმ) ხელისუფალთა „მფარველობაში“ მიღებით, რაც ამ ხელისუფალთა მიერ რუსეთის იმპერატორის უზენაესობის აღიარებასა და მის ქვეშევრდომობაში გადასვლას გულისხმობდა. ამ გზით რუსეთის იმპერია თავისი პოლიტიკური გავლენის დამკვიდრებასა და გამყარებას ცდილობდა რეგიონში, ბუნებრივია, ოსმალეთის გავლენის შევიწროების კვალდაკვალ. მაგრამ მაშინ რატომღა გადაელობა წინ იმერეთის მეფის მფარველობაში მიღებას სულთნის კარისადმი მისი „ერთგვარი პოლიტიკური დამოკიდებულება“? ეს მით უფრო იმ ვითარებაში, როცა სოლომონი დიდი ხანია სულთანს საერთოდ აღარ მორჩილებდა, სამეფოს ციხეებიდან ოსმალური გარნიზონი განდევნილი იყო და იმერეთის მეფე ოსმალთა ფეხის ამოკვეთას უკვე შავი ზღვის სანაპირო ზოლიდანაც გეგმავდა (ისევე როგორც – აჭარა-ქობულეთიდან). საქმე ისაა, რომ ვინაიდან რუსეთში ამ დროს ყირიმის ანექსიისთვის ემზადებოდნენ, ამ ნაბიჯს შეიძლებოდა ოსმალეთის მხრიდან ომის გამოცხადება მოჰყოლოდა. რუსეთის ხელისუფლება კი იმ ეტაპზე უპირველეს ყოვლისა დაინტერესებული იყო ყირიმი როგორმე ომის გარეშე „შეეტყაპუნებინა“. ქართლ-კახეთის სამეფოსაგან განსხვავებით, სულთნის კარი იმერეთს თავის ურჩ ქვეშევრდომად მიიჩნევდა. ამ მიზეზით რუსეთში საბოლოოდ გადაწყდა, სოლომონის მფარველობაში მიღებით ოსმალები ზედმეტად აღარ გაელიზიანებინათ. რუსეთის მიერ ყირიმის მიერთების გამო აღშფოთებულ ოსმალეთს იქნებ ომის დაწყება ვერ გაეზება და ამიტომ მოწინააღმდეგისათვის საამისოდ დამატებითი საფუძვლის მიცემა რუსეთის ინტერესებში არ შედიოდა.

ზემოაღნიშნული მდგომარეობის გამო რუსეთის მთავრობის იმერეთის მფარველობაში მიღებაზე ხელის აღებას საბოლოოდ სულაც არ აპირებდა. თუ ოსმალეთი ყირიმის გამო რუსეთს ომს გამო-

¹ ამდენად, ვერ დავეთანხმებით განცხადებას, რომ იმერეთის შესვლა რუსეთის მფარველობაში დღის წესრიგიდან ამოვარდა 8 აპრილს რუსეთის მიერ ყირიმის მიერთების გამო [შდრ. 6, 159].

უცხადებდა, ან რუსეთის მოთხოვნების შესრულებაზე უარს იტყო-
და, იმერეთის მფარველობაში მიღების გეგმაც სასწრაფოდ ამოქ-
მედდებოდა [მდრ. 7, 258]. ეს დამოკიდებულება კარგად ჩანს ზემო-
ნახსენებ 17 თებერვლის წერილშიც, სადაც ეკატერინე II წერს, რომ
სოლომონის მიღებისაგან თავს ვიკავებთ მანამ, „სანამ არ მოხდება
ჩვენს (რუსეთსა და ოსმალეთს – დ. მ.) შორის აშკარა განხეთქილე-
ბა ან, უკიდურეს შემთხვევაში, ამას არ გვაიძულებს თურქების წი-
ნააღმდეგობა და თავის არიდება ჩვენი მოთხოვნების სრულად დაკ-
მაყოფილებისაგან“ [12, 141].¹

საჭიროების შემთხვევაში ზემონახსენები გეგმის სისრულეში
მოსაყვანად კი აუცილებელი იყო სოლომონს თავისი სწრაფვა რუ-
სეთის მფარველობის მიღებისა მომავალშიც შეენარჩუნებინა. ეს
კარგად ესმოდათ პეტერბურგში და ამიტომაც დედოფალი სრულ
იმედს გამოთქვამდა, რომ მისი ფავორიტი გრ. პოტიომკინი გამოი-
ყენებდა მთელ თავის დიპლომატიურ ოსტატობას, „რაც კი ხელს
შეუწყობდა იმერეთის მფლობელის იმპერატრიცასადმი ერთგულე-
ბის, ხოლო მისი ქვეშევრდომების რუსეთისადმი შევრდომისაკენ
სწრაფვის განმტკიცებას“. დედოფალი ასევე იმედოვნებდა, რომ მე-
ფე ერეკლესა და მისი ხალხის მიერ შეძენილი მდგომარეობით (იგუ-
ლისხმება რუსეთის მფარველობაში შესვლით) მიღებული „სარგებე-
ლი და უპირატესობანი“ სოლომონს ერეკლეს მსგავს ხვედრს კიდევ
უფრო მოასურვებდა, ამიტომ გრ. პოტიომკინს ავალებდა „მთელი
დელიკატურობით“ ეცნობებინა სოლომონისათვის ერეკლესთან გა-
საფორმებელი ხელშეკრულების თაობაზე [12, 141]. საგულისხმოა
ასევე, რომ აღნიშნულ წერილის თითქმის ნახევარი იმერეთის სა-
კითხს ეხება, რაც რუსეთისათვის ამ საკითხის მნიშვნელობაზე მიუ-
თითებს.

მაშასადამე, იმერეთის მფარველობაში მიღების საკითხი გა-
ურკვეველი დროით გადაიდო, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ძალაში
ძველებურად რჩებოდა. იმერეთს რუსეთის მთავრობისათვის მნიშ-
ვნელობა რომ არ დაუკარგავს, იქიდანაც ჩანს, რომ 3 აპრილის
ბრძანებით, რუსეთის იმპერიის წარმომადგენლად ს. ბურნაშევი
იმავედროულად და იმავე უფლებამოსილებით ინიშნებოდა სოლომონ
I-ის კარზე, როგორც ერეკლე II-ის კარზე. იმავე ორდერში გრ. პო-
ტიომკინი პოლკ. ბურნაშევს საქმის ვითარებას გაცნობისას და და-
ვალებების მიცემისას მიუთითებდა, რომ მეფე ერეკლე მიიღება იმ-

¹ აქ ასევე გათვალისწინებულია ოსმალების მიერ გარკვეული ვალდებულე-
ბების შეუსრულებლობის სხვა შემთხვევებიც. შესაძლოა, აქ იგულისხმებო-
დეს ოსმალეთის მიერ ქუჩუკ-კაინარჯის ზავითა და აინალი-კავაქის კონ-
ვენციით ნაკისრი ვალდებულებებიც. თუმცა იმავედროულად ყირიმის ანექსი-
ით რუსეთი თავად უხეშად არღვევდა ამავე ხელშეკრულებებით აღებულ
თავის წილ ვალდებულებებს.

პერატორის პროტექციაში, რის თაობაზეც მასთან მალე დაიდება ტრაქტატიც, ხოლო რაც შეეხება სოლომონს, განაგრძობდა თავადი პოტიომკინი, გარკვეული პოლიტიკური გარემოება აბრკოლებს მასთანაც მსგავს დადგენილებასო. ხოლო იქვე დასძენდა, რომ მიუხედავად ამისა, ეს გარემოება რუსეთის წარმომადგენელს ხელს არ უშლიდა, გამოეხატა მეფისათვის იმპერატორის კეთილგანწყობა, მით უმეტეს, რომ აშკარაა მისი სურვილი, შეიძინოს მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობის მფარველობა [15, 1-2].

თუ რა იყო ქართლ-კახეთის მსგავსად იმერეთის მფარველობაში მიღების ეს „გარკვეული“ დამაბრკოლებელი პოლიტიკური გარემოება რუსეთისათვის, რასაც გრ. პოტიომკინი არ უცხადებს ს. ბურნაშევს, იმავე დღით (3 აპრილით) დათარიღებულ საიდუმლო ორდერში განუმარტავს კავკასიის ხაზის სარდალ პ. პოტიომკინს: „მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობისათვის სასურველია, რომ რუსეთის იმპერიისათვის ამ მნიშვნელოვანი და სასარგებლო საქმის (ანუ ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთის მფარველობაში მიღების – დ. მ.) შემდეგ „ქართლისა და კახეთის მეფისათვის მიებაძა იმერეთის მეფე სოლომონსაც, რომლის განწყობაც უკვე თანხვედრა მისი უმაღლესი იმპერატორობითი უდიდებულესობის ნებას. მაგრამ ვინაიდან მისი გარკვეული დაქვემდებარება ოტომანთა პორტასთან გვაიძულებს, თავი შევიკავოთ ამის განხორციელებისაგან, სანამ არ შეიქმნება ხელსაყრელი ვითარება, ამიტომაც საჭიროა, ხელიდან არ გავუშვათ ყოველი შესაძლებლობა, რასაც კი შეუძლია ხელი შეუწყოს მფლობელისა (სოლომონის – დ. მ.) და მისი ქვეშევრდომების რუსეთის იმპერატორის ტახტისადმი ერთგულების განმტკიცებას“ [12, 155; 11, 55].

გრ. პოტიომკინი იმავე საიდუმლო ორდერით ამცნობდა პ. პოტიომკინს მეფე ერეკლეს „უმაღლესი მფარველობის ქვეშ მიღების შესახებ“ და დასძენდა, რომ ატყობინებდა რა ამის თაობაზე მეფე სოლომონსაც, იმედოვნებდა, რომ ერეკლეს მიერ „მფარველობის“ წყალობით შეძენილი სარგებელი საკმარისად აღუძრავდა იმერეთის მეფეს ერეკლეს თანაბარი ხვედრის წადილს (ალსანიშნავია, ამ საკითხში გენერალ-ანშეფის ტექსტი ზოგადად ძალიან ახლოს მიჰყვება მისადმი დედოფლის ზემომოყვანილ წერილ-მითითებას).

ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ იმერეთის სამეფოსთან მფარველობითი ხელშეკრულების გაფორმება 1782 წლის დეკემბერსა და 1783 წლის იანვარში დაახლოებით ქართლ-კახეთის სამეფოსთან თანადროულად იგეგმებოდა. 1783 წლის უკვე თებერვლის შუა

¹ რუსეთი რომ იმერეთთან ხელშეკრულების დადებას 1783 წლის დასაწყისში გეგმავდა, ზემომოყვანილ მონაცემებზე დაყრდნობით ნათელი იყო ი. ცინცაძისათვისაც, მაგრამ მან საეჭვოდ მიიჩნია, რომ რუსეთი იმერეთის მფარველობაში აყვანას იმავე წლის განმავლობაში აპირებდა [იხ. 8, 112]. ვ.

რიცხვებში რუსეთის საიმპერატორო კარზე გადაწყდა იმერეთის მფარველობაში მიღება პოლიტიკურად უფრო ხელსაყრელი დროისათვის გადაედოთ და ამჯერად ქართლ-კახეთის სამეფოსთან ტრაქტატის დადებით დაკმაყოფილებულიყვნენ.¹ ამის თაობაზე ეკატერინე II აუწყებდა გრ. პოტიომკინს, რომელსაც ყირიმისა და კავკასიის საქმეთა წარმართვა ჰქონდა ჩაბარებული. თავის მხრივ, გრ. პოტიომკინმა დედოფლის სიტყვები თვენახევრის შემდეგ, როდესაც გეგმის პრაქტიკული განხორციელების ჯერი დადგა, თითქმის ზედმინევნით ამცნო თავის ბიძაშვილს, კავკასიის ხაზის სარდალ პ. პოტიომკინს. უმაღლესი კარის ეს გადაწყვეტილება, გრ. პოტიომკინმა იმავე დღეს, ოღონდ მიზეზების დაზუსტების გარეშე, სამოქმედო ინსტრუქციის სახით გადაამისამართა ს. ბურნაშევისადმი მიმართულ ორდერშიც, როცა ეს უკანასკნელი ქართლ-კახეთისა და იმერეთის მეფეების კარზე მიივლინებოდა საგანგებო მისიით.

მამასადამე, რუსეთის უმაღლესი ხელისუფლების დიდი დაინტერესების მიუხედავად, იმერეთის სამეფოს მფარველობაში მიღება პოლიტიკური თვალსაზრისით არსებულ პირობებში მიზანშეწონილად არ იქნა მიჩნეული და იგი მომავალში უფრო ხელსაყრელი დროისათვის გადაიდო, თუმცა ამას რუსი დიპლომატები მეფეს პირდაპირ არ უცხადებდნენ. მეტიც, გადაწყვეტილი იყო, უფრო გაეძლიერებინათ დიპლომატიური მუშაობა, რათა იმერეთის სამეფოში პრორუსულ და ანტიოსმალურ განწყობებს საფრთხე არ შექმნოდა და რაც შეიძლება მეტადაც გაღვივებულიყო. საბოლოოდ კი 1781 და 1782 წლებში სოლომონ I-ის ორგზის მცდელობა, მიეღო რუსეთის იმპერიის მფარველობა, წარუმატებლად დასრულდა.

მაჭარაძის დასკვნით, „იმერეთის სამეფოსთან ხელშეკრულების დადების საკითხი, რომელიც 1782 წლის დეკემბერში გადაწყდა, 1783 წელსაც კი, როცა ტრაქტატი პროექტის მუხლები იწერებოდა, დღის წესრიგიდან მოხსნილი არ ყოფილა. 1783 წლის აპრილის დასაწყისიდან კი სურათი ნათელია: აღმოსავლეთ საქართველოსთან მფარველობითი ტრაქტატის გაფორმება საბოლოოდ გადაწყვეტილია, ხოლო დასავლეთ საქართველოსთან ასეთივე ხელშეკრულების დადება უფრო ხელსაყრელი საერთაშორისო ვითარებისათვის გადაუდია რუსეთის მთავრობას“ [4, 62].

¹ ამრიგად, ამ საკითხში რუსეთის საიმპერატორო კარი ჩამოყალიბებული ჯერ კიდევ თებერვლის შუა ხანებში. ხოლო აპრილის დასაწყისისათვის ამის თაობაზე ეცნობათ მხოლოდ აღნიშნული საქმის უშუალო შემსრულებლებს – კავკასიის ხაზის სარდალ პ. პოტიომკინსა და ქართველი მეფეების კარზე რუსეთის წარმომადგენელ პოლკ. ს. ბურნაშევს.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ო. გიგინეიშვილი, საქართველო ოსმალეთის საგარეო პოლიტიკაში მე-18 ს. უკანასკნელ მეოთხედში, თსუ შრომები, ტ. 73, თბილისი, 1959.
2. მ. დუმბაძე, ქართლ-კახეთის სახელმწიფოს პოლიტიკური ვითარება 70-80-იანი წლების მიჯნაზე, საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. IV, თბილისი, 1973.
3. მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, თბილისი, 1902.
4. ვ. მაჭარაძე, ბესიკი დიპლომატიურ სარბიელზე, თბილისი, 1968.
5. დ. მერკვილძე, იმერეთის სამეფო კუჩუკ-კაინარჯის ხელშეკრულებაში, ქართული წყაროთმცოდნეობა, XIX-XX, 2017-2018.
6. მ. რეხვიაშვილი, იმერეთი XVIII საუკუნეში, თბილისი, 1982.
7. მ. სამსონაძე, საქართველოს გაერთიანების პრობლემა და საგარეო ორიენტაცია XVIII საუკუნეში, თბილისი, 1988.
8. ი. ცინცაძე, 1783 წლის მფარველობითი ტრაქტატი, მასალები რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის, თბილისი, 1960.
9. ივ. ჯავახიშვილი, დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში, 1919, წიგნში: ისტორიული რარიტეტები, თბილისი, 1989.
10. Грамоты и др. историческіе документы XVIII столетія относящіяся к Грузіи, под ред. А. А. Цагарели, т. II вып. II, СПб., 1902.
11. Н. Дубровин, Исторія войны и владычества русских на Кавказе, т. II, С.-Петербург, 1886.
12. Из истории российско-грузинских отношений, сборник документов, Москва, 2014.
13. Маркова О. П., Россия, Закавказье и международные отношения в XVIII веке, Москва, 1966.
14. Матеріалы для новой истории Кавказа с 1722 по 1803 год. П. Г. Буткова. ч. 2. СПб., 1869.
15. Новые Матеріалы для жизнеописанія и дѣятельности С. Д. Бурнашева, бывшаго въ Грузіи съ 1783 по 1787 г., Собралъ и издалъ съ приложеніемъ картъ, портретовъ и факсимиле С. Н. Бурнашевъ, подъ редакціей профессора А. А. Цагарели, С.-Петербург, 1901.
16. Симоненко Р. Г., Айналі-Кавакська конвенція 1779, Енциклопедія історії України, т. 1, Киев, 2003.

Davit Merkviladze
*Doctor of History, Ivane Javakhishvili Tbilisi State
University, Senior scientist-researcher of the Ivane
Javakhishvili Institute of History and Ethnology*

The Issue of the Adoption of the Imeretian Kingdom under the Protectorate of the Russian Empire (1781-the beginning of 1783)

Summary

As a result of the huge struggle, King Solomon I of Imereti succeeded in liberating his kingdom from the Ottoman dominance. He considered taking the Russian Empire's protectorate as the best way to be defended from potential Ottoman aggression. For this purpose, the King asked the Russian Imperial court twice, on 1 September 1781 and 15 August of 1782 to be received in the emperor's patronage. But Russia recognized King Solomon as the Sultan's vassal according to the 1774 peace treaty with the Ottoman Empire. At that time, Russia intended to annex Crimea and Russia did not want to give Ottomans the additional reason for violation of the peace treaty because of Imereti.

Therefore, despite the great interest of the Russian authorities, it was not considered to be expedient to receive the Imereti Kingdom in their protectorate under the existing political conditions and it was postponed to more favorable time. At the same time, Catherine II's court was trying to strengthen the pro-Russian and anti-Ottoman trends in the Kingdom of Imereti with diplomatic efforts. Eventually, Solomon's attempts to receive the protection of the Russian Empire ended unsuccessfully.